

Eil. Nr.	Radimo vieta	Atspalvis	Data	Kait. nuost. %	SiO ₂	Fe ₂ O ₃	Al ₂ O ₃	TiO ₂	CaO	MgO	K ₂ O
1	Trakų,	T	17a.	1,14	70,3	5,78	13,46	1,0	1,6	2,0	4,4
2	"	T	17a.	1,14	72,7	6,03	13,66	1,2	1,6	1,8	4,0
3	"	T	17a.	1,0	69,9	5,78	13,43	1,0	1,6	1,1	4,7
4	Stiauroji,	Š	16a.	0,77	63,0	4,99	12,62	1,0	9,1	3,36	4,0
5	6, 8	T	16a.	1,4	68,7	5,25	13,22	1,2	2,8	0,5	4,4
6	"	Š	17a.	3,4	64,8	5,39	12,18	0,9	5,7	2,0	4,6

T - tamsiai raudonas
 Š - šviesiai raudonas

A. Kuncevičius (Vilnius)

DĖL AKMENŲ SMAILIADUGNIAIS DUBENIMIS PASKIRTIES

1. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąraše įrašyti 328 akmenys, saugomi kaip archeologijos paminklai; 143 iš jų smailiadugniais dubenimis. Žinoma dar apie 100 tokių akmenų, neįtrauktų į paminklų sąrašus.

2. Tai palyginti nedideli (apie 1 m skersmens) plokšti akmenys, kurių viršutinėje plokštumoje iškalti apie 20 cm skersmens ir iki 20 cm gylio dubenys. Pagal dubenų formą skirstomi į 3 pagrindines grupes: įsuktos parabolės, įgaubto kupolo ir smailaus kūgio. Daugiausia paplitę vidurio ir šiaurės Lietuvoje. Pirmą kartą plačiau apie akmenis smailiadugniais dubenimis užsiminta P. Tarasenos sudarytame archeologinių akmenų sąraše.

3. Archeologiniai tokių akmenų aplinkos tyrinėjimai atsakymo apie šių akmenų paskirtį ir datavimą nedavė. Prie tokių akmenų tebūna iki 30 cm gylio kultūrinis sluoksnis, kuriame aptinkama su kaimavieta susijusių radinių. Dažnai jie ne savo pirmykštėse vietose - atvežti iš senų sodybų, įmūryti į pamatus ir pan., todėl archeologai bejėgiai atsekti jų paskirtį ir amžių.

4. Rašytiniuose šaltiniuose užsimenama apie aukų akmenis, bet juose neaišku, kokie jų dubenys - smailiadugniai ar plokščiadugniai. Atrodo, kad apie akmenis smailiadugniais dubenimis kalbama 1600 m. jėzuitų užrašytoje žinutėje: "Kitur (kitose vietose) sandėliuose laikomi dideli akmenys, į žemę įkasti, plokščiu paviršiumi į viršų (paguldyti), ne žeme, o šiaudais apdengti; juos vadina Deivėmis (Deyves) ir ištikimai garbina kaip grūdų ir galvijų saugotojus".

5. Padavimų apie akmenis smailiadugniais dubenimis vietos gyventojai paprastai nežino. Pasakojama, kad seniau, kada nebuvo girnų nei malūnų, tai esamoje akmenyje duobėje maldavę kitu akmeniu grūdus, iš sėmenų grūsdavę aliejų.

6. J. Šliavo nuomone, tai buvę kulto akmenys, kurių dalis tik vėliau panaudota ūkiniams tikslams.

7. Tikslinant archeologijos paminklų sąrašą, nuspręsta, kad akmenis smailiadugniais dubenimis reikia saugoti prie muziejų arba suvežti į specialiai paskirtas vietas. Saugoti juos dabartinėse jų buvimo vietose netikslu, nes tai nebe pirmą kartą jų vieta, nėra su jais susijusio kultūrinio sluoksnio.

A. Č e p a i t i e n ė (Vilnius)

VERPIMO ĮRANKIŲ ORNAMENTIKOS PROBLEMA

1. Lietuvoje XX a. pradžioje ėmus rinkti ir klasifikuoti etnografinę medžiagą, skirtas dėmesys ir ornamentikai (J. Basanavičius, P. Galaunė, K. Čerbulėnas ir kt.). Puošybės motyvai buvo nagrinėjami juos siejant su senosios religijos simboliais, pasaulio samprata. Tarybiniais metais etnografinių verpimo įrankių ornamentika liečiama etnografų ir menotyrininkų darbuose (P. Galaunė, M. Glemžaitė, G. Tallat-Kelpšaitė-Niunkienė, A. Stravinskienė). Verpstukų smagračių ornamentika nagrinėta archeologų darbuose.

2. Ornamentika laikoma viena tradiciškiausių sričių, tampriai susijusia su etniniais procesais. Palyginus archeologinę ir etnografinę medžiagą,

galima pasekti ornamentikos motyvų raidą ir išskirti etniškai pastovius elementus.

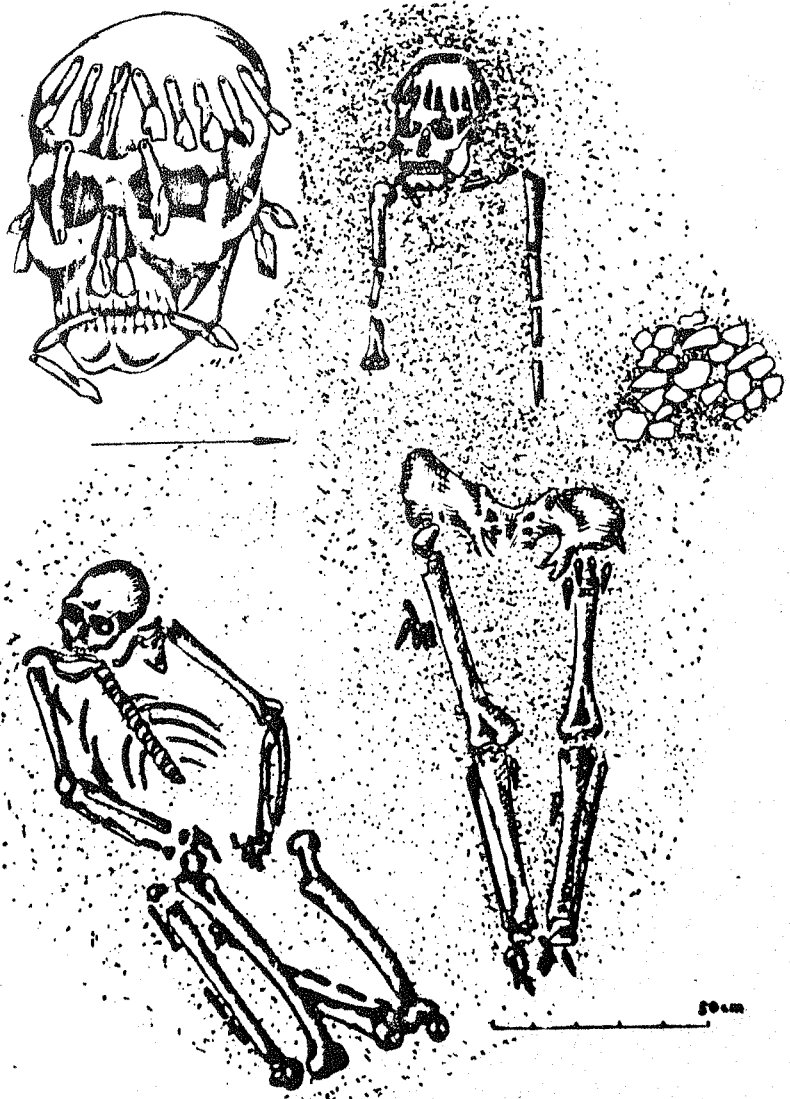
3. Pagrindinis verpsčių ir prieverpsčių ornamentikos motyvas yra apskritimas - ratas, kuris ryškiai akcentuojamas ir verpstukų smagračiuose, žinomuose jau nuo I-mo tūkst. pradžios. Vakarų Lietuvai būdingesni žemo cilindro formos smagračiai, gaminti iš smiltainio, molio, gintaro, turį didesnę (sk. 3,8-6 cm) horizontalią plokštumą, kuri ir yra puošiama. Juose ryškiai matomas įbrėžtas rato motyvas, ratu einantys taškučiai. Kartais apskrita horizontalioji plokštuma su skylute viduryje jau traktuojama kaip ratas. Ir puošiama nuo skylutės į kraštus einančiais įbrėžtais arba iš taškučių sudarytais stipinėliais. Pasitaiko ir spiralinių bei svastikinių motyvų. Rytų Lietuvoje verpstukų smagračiai dažniau daromi iš molio, dvigubo nupjauto kūgio, aukšto cilindro, statinaitės formos, ornamentuoti daugiausia šonuose. Pažįstamus iš viršaus, matyti, kad ornamentas eina ratu, bet patys ornamentai kitokie. Vertikalusis paviršius puošiamas pynučių (5, 6), rankenėlių (1), taškučių (pav., 6:1-9) raštais. Pažymėtina, kad verpstėse ir prieverpstėse, būdingose Rytų Lietuvai, apskritimas yra platesnis ir dažnai turi tuos pačius ornamentus kaip ir verpstukai, randami šioje teritorijoje (pav., 6:10-16). Toks apskritimas-ratas nebūdingas Vakarų Lietuvai (prieverpstėms), kur pynimo raštai iš viso gana retai sutinkami.

4. Taigi apskritimo-rato motyvas, atkeliavęs iš archeologinių verpimo įrankių, tvirtai laikosi ir etnografinėje medžiagoje. Greičiausiai jis atsiradęs pagal verpstuko smagračio formą, jo panašumą į ratą, veikimo principą (sukimasi). Apskritimo-rato motyvas toks tvirtas, kad dažnai net nuo jo priklauso verpsčių ir prieverps-

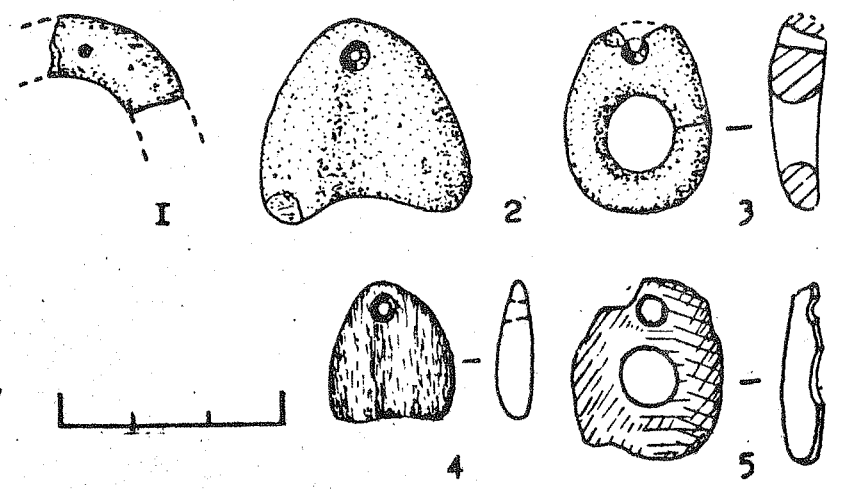
Sutrupinimai

AKM	- Alytaus kraštyros muziejus
JEM	- Lietuvos TSR istorijos ir etnografijos muziejus
KKM	- Kretingos kraštyros muziejus
KVIM	- Kauno valstybinis istorijos muziejus
LDM	- Lietuvos TSR dailės muziejus
KMN	- Nacionalinis muziejus (Krokuva)
WMN	- Nacionalinis muziejus (Varšuva)
PKI	- Paninklų konservavimo institutas
ŠAM	- Šiaulių "Aušros" istorijos ir etnografijos muziejus
TIM	- Trakų istorijos muziejus
TKM	- Telšių kraštyros muziejus
UKM	- Utenos kraštyros muziejus
VČDM	- Valstybinis M.K. Čiurlionio dailės muziejus
VE	- Valstybinis Ermitažas
PMUM	- Rygos miesto ir jūreivystės muziejus

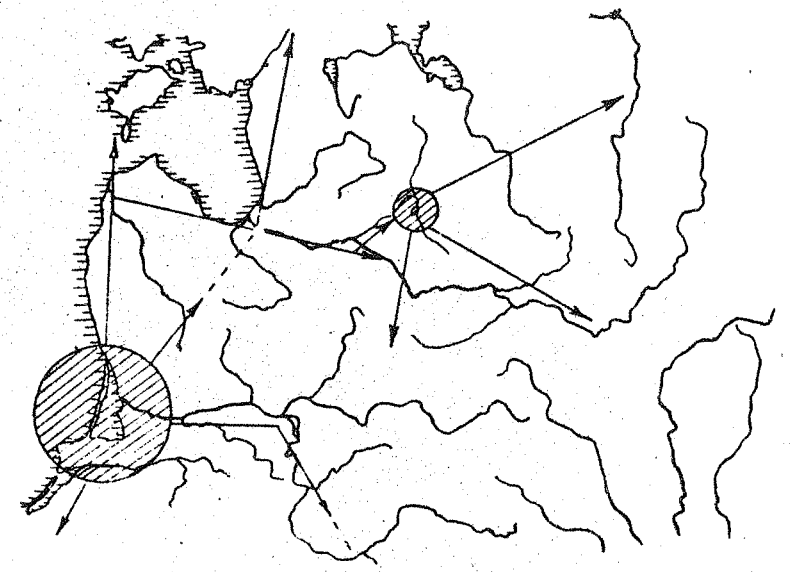
ILIUSTRACIJOS

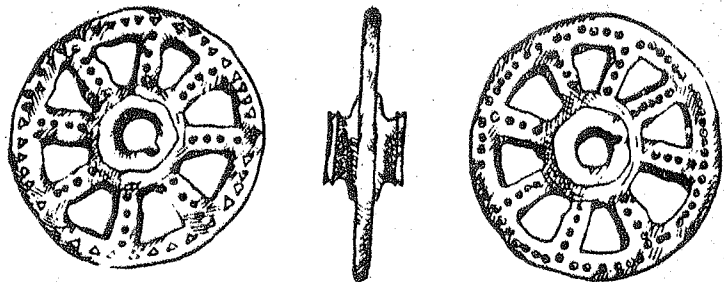
1 pav.

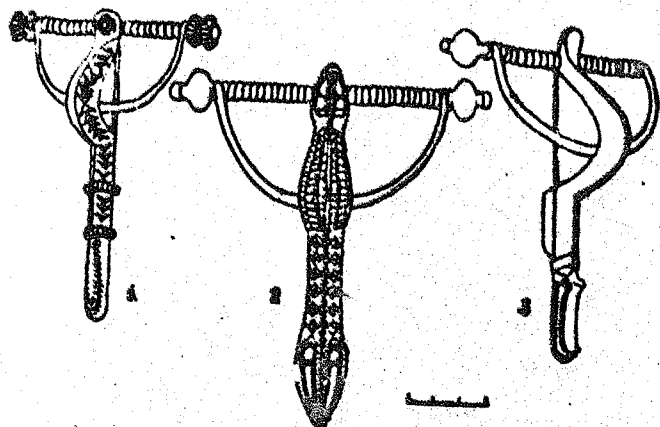
2 pav.

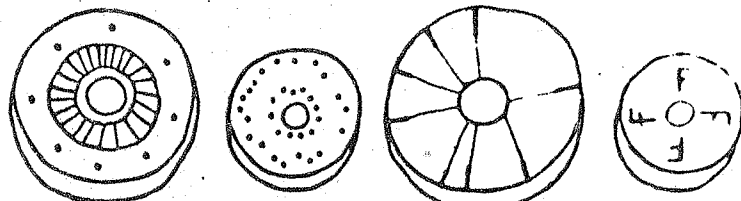
3 pav.

4 pav.

5 pav.

1

2

3

4

5

6

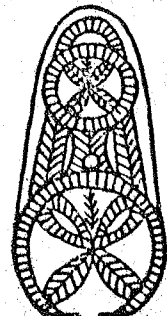
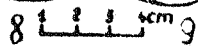
7

8

9

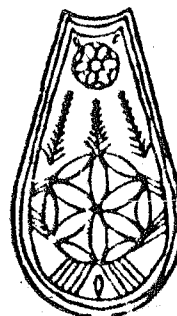
10

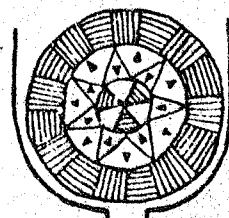
11

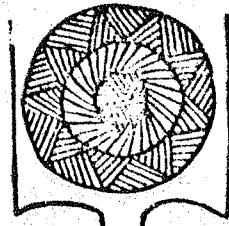
12

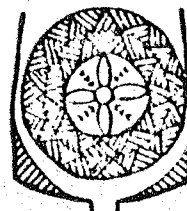
13

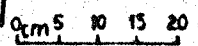
14

15

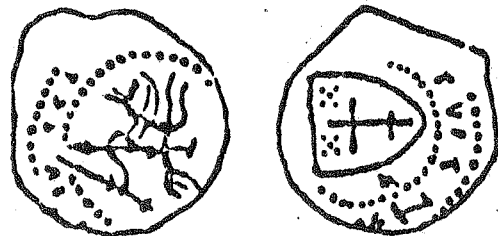
16

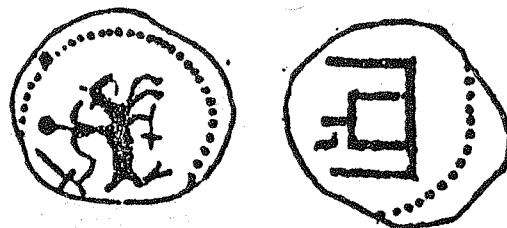
6 pav.

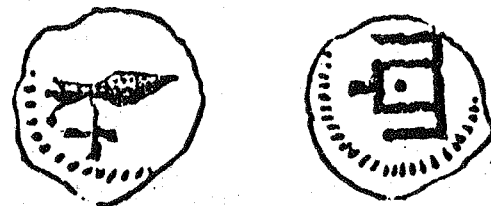
7 pav.

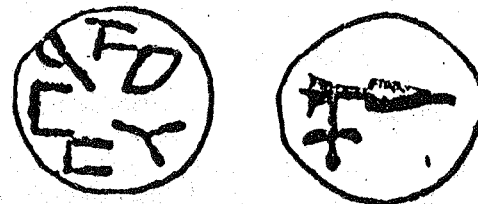
IV

III

II

I

8 pav.

TURINYS

Pratarmė	1
A. Jankevičienė. Šiandieninių muziejų uždaviniai	2
1. Muziejinių kystė	
B. Lukošiuūtė. "Aušros" istorijos ir etnografijos muziejaus archeologinė ekspozicija	5
V. Ruzas. Numizmatika IEM 2 salės ekspozicijoje	6
E. Gričiuvienė. Akmens amžiaus ekspozicija LTSR istorijos ir etnografijos muziejuje	9
N. Antušaitė, E. Spudytė. Archeologijos ir numizmatikos fondai Telšių kraštotyros muziejuje	12
S. Biečiauskas. Šiaulių "Aušros" muziejaus monetų lobiai	14
D. Butkus. Kretingos kraštotyros muziejaus monetų lobiai	17
A. Butrimas. Kaulo bei rago dirbinių konservavimas LTSR istorijos ir etnografijos muziejuje	18
R. Paškevičius. Ekspонатų apsauga nuo žalojančio poveikio LTSR istorijos ir etnografijos muziejuje	20
N. Černiavskij, N. Zdanovič. Archeologinių kasinėjimų medžiagos paruošimas muziejui	22
M. Eiche. Faleristikos kolekcijos mokslinio tyrimo ir sisteminimo principai Rygos miesto istorijos ir jūreivystės muziejuje	23

2. Archeologija	
A. Butrimas. Neolito kapai iš Donkalnio (Telšių raj.)	26
A. Girininkas. Pirmieji gintaro keliai į Rytų Europą	28
B. Salatkienė. Kalnelių (Šiaulių raj.) II-IV a. pilkapiai	29
V. Kazakevičius. Žalvarinis ratelis iš Plinkaigalio (Kėdainių raj.)	31
K. Rickevičiūtė. Retos segės iš Lazdininkų (Kretingos raj.)	33
L. Murnikaitė. Gintaro dirbiniai Lazdininkų (Kretingos raj.) kapinyne	34
A. Blūjienė. Alinkos-Raistinės (Trakų raj.) pilkapiai	36
E. Svetikas. Didžiasalio (Lazdijų raj.) kapinynas	37
K. Mikaila, G. Vaitkevičius. Kai kurie Vilniaus XVI-XVII a. raudono molio plonasiinės keramikos tyrimai	38
A. Kuncevičius. Dėl akmenų smailiadugniais dubenimis paskirties	41
A. Čepaitienė. Verpimo įrankių ornamentikos problemos	42
V. Ksenzov. Naujas mezolitinis paminklas netoli Krasnovkos kaimo (Svetlogorsko raj.) prie Berezinos upės	45
E. Zaikovskij. Neolitinių gyvenviečių tyrinėjimai Dysnos upės baseine	46
A. Vasks. Rytų Latvijos keramika vėlyvajame žalvario ir ankstyvajame geležies amžiuje (I tūkst. pr.m.e.)	48

A. Radinš. Pilkapių laidojimo papročiai Rytų Latvijoje II tūkst. I-je pusėje (pagal Rezeknės raj. medžiagą)	50
3. Numizmatika	
R. Senapėdis. Šiaulių kaimo (Širvintų raj.) Prahos grašių lobis	53
V. Aleksiejūnas. Pirmosios lietuviškos kaltinės monetos	56
E. Svetikas. XVI-XVII amžių monetos Liepalingio (Lazdijų raj.) senkapiuose ...	58
E. Ivanauskas. Seredžiaus numizmatinė medžiaga (XVI-XIX a.pr.)	60
R. Klimavičius. Pirmasis Lietuvos-Lenkijos valstybės ordinas	62
E. Rimša. Radvilų karstų Kėdainiuose identifikavimo klausimu	63
Š. Bektenejev. Piniginė apyvarta šiaurės-rytų Baltarusijos teritorijoje (XIII-XIV a.a.)	66
Sutrupinimai	68
Ilustracijos	69

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	1
А. Янкявичене. Задачи современных музеев	2
1. Музееведение	
Б. Лукошюте. Археологическая экспозиция в музее истории и этнографии "Аушра"	5
В. Рузас. Нумизматика в отделе экспозиции феодального общества Литвы (11 зал музея истории и этнографии ЛитССР)	6
Э. Гришовене. Экспозиция каменного века в музее истории и этнографии Литовской ССР	9
Н. Антушайте, Е. Спудите. Фонды археологии и нумизматики в Тельшяйском краеведческом музее	12
С. Беяускас. Монетные клады в Шяуляйском музее "Аушра"	14
Д. Буткус. Монетные клады в Кретингском краеведческом музее	17
А. Бутримас. Консервация изделий из кости и рога в музее истории и этнографии Литовской ССР	18
Р. Пашкявичюс. Охрана экспонатов от негативного воздействия света в музее истории и этнографии Литовской ССР	20
Н. Чернявский, Н. Зданович. Опыт подготовки в музеефикации материалов археологических раскопок	22
М. Эйхе. Принципы научного исследования и систематизации коллекции фалеристики музея истории	
г. Риги и мореходства	23

2. Археология

А. Бутримас. Неолитические погребения в Донкалнис (Тельшяйский р-он).....	26
А. Гирининкас. Первые пути янтаря в Восточную Европу	28
Б. Салаткене. Курганы 11-1У в.в. в Калняляй (Шяуляйский р-он)	29
В. Казакялячюс. Бронзовый колесик из могильника Плинкайгалис (Кедайняйский р-он)	31
К. Ришкявичюте. Редкие фибулы из могильника Лаздиянкай (Крётингский р-он)	33
Л. Муршкайте. Янтарные изделия в мужских погребениях из могильника Лаздиянкай (Крётингский р-он)	34
А. Елюене. Курганы Алинкос-Райстинес (Тракайский р-он)	36
Е. Святикас. Могильник в Диджясалис (Лаздияйский р-он)	37
К. Микайла, Г. Вайткавичюс. Некоторые исследования Вильнюсской красноглинистой тонкостенной керамики ХУ1-ХУП в.в.	38
А. Кунцевичюс. О назначении остродонных камней с тазообразной выемкой	41
А. Чяпайтене. Проблемы орнаментики прядильных инструментов	42
В.П. Ксензов. Новый памятник эпохи мезолита у д. Красновка Светлогорского р-на) на Березине	45
Э.М. Зайковский. Раскопки неолитических поселений в бассейне р. Дисны	46
А. Вакс. Керамика Восточной Латвии в эпоху поздней бронзы и в начале железного века (1 тысяча до н.э.)	48
А. Радиньш. Курганный погребальный обряд в Восточной Латвии в первой половине 11 тысяч н.э.	50

3. Нумизматика

Р. Сянапедис. Клад Пражских грошей из д. Шяуляй (Ширвинтский р-он)	53
--	----

В. Аляксёюнас. Первые чеканные монеты Литвы	56
Э. Святикас. Монеты (ХУ1-ХУП в.в. в погребениях могильника Лейпалингис (Лаздияйский р-он)	58
Э. Иванушас. Нумизматический материал из Сярджюс (ХУ1-нач. Х1Хв.в.)	60
Р. Климавичюс. Первый орден Литовско-Польского государства	62
Э. Римша. К вопросу идентификации гробов Радзивилов в Кедайняй	63
Ш.И. Бектенеев. Денежное обращение на территории Северо-восточной Белоруссии (ХШ-Х1У в.в.)	66
Сокращения	68
Иллюстрации	69

Ats. redaktorė A. Jankevičienė
Redaktorė R. Rimantienė

Archeologinės ir numizmatinės medžiagos
komplektavimas ir konsekvavimas

Pasirašyta spausdinti

Tiražas 500 egz. Kaina 0,80 rb.

Spaudė Motiejaus Šumausko sp. Vilniuje, Straz-
delio 1

Užsak. Nr. 549 5 sp. lankai